

sodott réteg vastagsága nagyon változó. A dombtetőn 30 cm, az alacsonyabb, mélyebb részekben 90 és 110 cm közé helyezhető. A régészeti objektumok egymással többször szuperpozícióban voltak. A lelőhely legtöbb részén főként szarmata telepjelenségeket figyeltünk meg temetkezésekkel. Ács Csilla régész az 1/d részen kelta telepjelenségeket regisztrált. A 3/d, a 3/a részekben kevés őskori telepjelenségeket azonosítottunk. A 4/a és 2/h részekben a jégkorszakban élt állatok csontjai is előkerültek. A valószínűleg beásott csontdarabok 12 helyen kerültek elő. A 4/a részen hat beásási nyom félkörívben helyezkedett el. Az egyik csöves csont mellett egy okkerdarab és egy pattintott kő volt. A 4/a részen egy 5 m átmérőjű, 13 cölöpszerkezetes sátor és a bejárata előtt 6 karólyukból álló szélfogó vagy bejárat nyomait is megfigyeltük. A közelében tűzhely nyomok voltak. A sátor egyik cölöphelyének betöltésében egy fosszilis csont és egy pattintott kő volt. A vadászó-halászó-gyűjtőgéző és a nomád életmódot folytató közösségek éltek sátrakban. A sátor kora valószínűleg a paleolitikum végére, napjaink előtt 30 ezer és 10 ezer év közé tehető. Pontosabb korát a cölöphely betöltéséből származó fosszilis csont radiokarbonos kormeghatározása alapján lehet majd meghatározni. A restaurátorok a cölöphelyeket gipsszel kiöntötték, hogy később rekonstruálhassuk a sátor szerkezetét. A 4/a részen még őskori telepjelenségeket azonosítottunk. A 4/d részen bronzkori objektumok kerültek elő.

A szarmata települést hosszú időszakon keresztül, a 3. és az 5. század között lakhatták. A lelőhelyen kisebb háztartás-csoportokat (földbe mélyített házakat, tároló és műhely gödröket) lehet elkülöníteni. Valószínűleg egy-egy időszakban csak a lelőhely kisebb részét használták intenzíven. Idővel, amikor a házak már rossz állapotban voltak, akkor azokat felhagyták, és a közelükben újakat építettek. Néhány lakóépület járósíntjén égési réteget is dokumentáltunk, amelyek főként a település pusztulásához köthetők, mint ahogyan a gödrökben elhelyezett emberi maradványok is.

A településhez kapcsolódó temetkezésekről megállapítható, hogy egyetlen központi, kb. 15–20 sírt tartalmazó temetőn kívül az elhunytakat a lelőhely több pontján, általában 2-3 sírt tartalmazó kisebb csoportokban temették el, abban az időszakban használt településrész közelében. A férfi sírokban az övcsatok és kések mellett olykor előkerültek vaslándzsák maradványai is. A női sírok leletanyagban gazdagabbak a férfiakénál, a halottakat gyakran díszítették ékszerek (fülbevaló, üveggyöngyökből fűzött nyaklánc, ruhakapocs, karperec). A kor szokásának megfelelően az elhunytak lábfejnél gyakran találhatunk edényeket, amelyekbe ételt vagy italt tehetek túlvilági útravalóként.

A települést a használati idejének második felében megerősítették, valószínűleg fából készített sánc vette körbe, amelynek az ovális gödreit sikerült megtalálnunk.

Farkas-major lelőhelyen műszeres fémlelet felderítést is végeztünk. A kutatásnak köszönhetően számos szarmata fibula, római kori érem és egyéb fémleletek kerültek elő.

A feltárás munkatársai: Gutay Mónika ásatásvezető régész, Tóth Zoltán, Vágvölgyi Bence, Havasy Orsolya, Ács Csilla, Halász Ágoston régészek, Bíró László, Gulyás Benedek, Farkas Gábor, Rácz Kristóf, Tóth Magdolna, Tóth Katalin, Pap Lilla, Princz Tamara és Balogh Bodor Tekla technikusok.

GUTAY MÓNIKA – TÓTH ZOLTÁN

9. Apc határa, tervátasások (Heves megye) Pa

A Dobó István Vármúzeum munkatársai 2014. december 1. és 31. között tervátasást végeztek a település határában, a Somlyó hegy alatti részen, az alábbi lelőhelyeken.

Apc, 5-6. lelőhelyek (KÖH 54117): A lelőhely a Somlyó hegylábi felszínén, egy kisebb vízmosás mellett helyezkedik el. A feltárás az Apc 0207/2 és 0207/3 hrsz.-ú ingatlanok területén folyt, 112,634 m² felületen.

A most végzett kutatások alapján megállapíthatjuk, hogy a lelőhelyet átszelő vízmosás két partján korábban különálló lelőhelyekként lokalizált Apc, 5. lh. (KÖH 54117) és Apc, 6. lh. (KÖH 54118) lelőhely valójában összetartozik, összevonásukat javasoljuk a KÖH 54117 azonosító szám alatt.

A pattintott kövek és a fosszilis csontanyag szóródása kb. 120×30 m-es felületen figyelhető meg. A korábbi kutatásokkal összhangban felső paleolitikus telepjelenségeket azonosítottunk.

A lelőhelyen hat, kb. 3×2 m-es ásatási szelvényt nyitottunk. A legigéretesebb szelvényekben folytattuk a bontást. A megfigyelt rétegsorok a következők voltak: 0–30 cm között humuszosodott, barna színű réteg, alatta sárga színű löszös üledék következett. Az 5. szelvényben a humuszosodott réteg alatt kevert, bolygatott rétegeket figyeltünk meg. Az 5. szelvényt a négy égtáj irányában kutatóárok segítségével bővítettük. Fúrásokat is végeztünk, az 5. szelvényben 4,5 m mélyen homokos üledék jelentkezett. A lelőhelyet keresztülmetező vízmosás/árok falában három szelvényt nyitottunk: a 9/1, a 9/2 és a 9/3-as számokon. Az 1. és a 4. szelvény között a pattintott kövek és a szórványos fosszilis csontanyagok zömében 25–45 cm között kerültek elő. Az 5. szelvényben a humuszosodott réteg és a kevert réteg határán fosszilis csontok és pattintott kövek ékelődtek ki. A kevert rétegből kb. 1 m mélyen fosszilis csontok, faszéndarabok és egy nagy méretű, két munkafelületű, kb. 200 kg-os andezit kő látott napvilágot. A 9/1-es szelvényben az első leletes szintet 40–50 cm között, a második leletes szintet 90 cm körül figyeltük meg. A 9/2-es szelvényben az első leletes szintet nem találtunk meg, a második leletes szint 170–200 cm között, a harmadik leletes szint 230–250 cm között jelentkezett. A 9-es szelvényekben a leletes szintek fosszilis csontokból, faszén/okker darabokból és pattintott kövekből tevődtek össze.

A lelőhelyen három kultúrréteg feltételezhető. A legfiatalabb réteg Epigravettien, a második és a harmadik réteg Gravettien/Aurignacien lehet.

A pattintott kövek nyersanyaga változatos, sok a helyidegen nyersanyag (radiolarit, obszián, szarukő és az északi tűzkő).

Apc, 9. lh. (KÖH 54121): A kutatást a 136 hrsz.-ú ingatlanon, 75,452 m² felületen végeztük el. A lelőhely a Zagyva pleisztocén teraszán helyezkedik el.

A korábbi kutatásokkal összhangban ezen a helyszínen is felső paleolitikus telepjelenségeket azonosítottunk. A lelőhelyen nyolc, különböző nagyságú ásatási szelvényt nyitottunk. Az 1. szelvényben apró fosszilis csontokat és pár darab pattintott követ találtunk. A 2., a 3. és a 4. szelvényből közepes nagyságú fosszilis csontok kerültek elő. Az 5. szelvényben egy 54 cm hosszúságú mamut *tibia* látott napvilágot. A leletek többsége a 25/30 cm vastagságú, humuszosodott réteg alatti löszös üledék határán volt. A 6., a 7. és a 8. szelvény üres volt.

Ezen a lelőhelyen egy kultúrréteget figyeltünk meg.

A két ásatási helyszínen dr. Dobos Anna főiskolai adjunktus (Eszterházy Károly Főiskola) segítségével mikromorfológiai, szedimentológiai és OSL mintákat vettünk.

A fosszilis csontok meghatározását dr. Gasparik Mihály paleontológus (Magyar Természettudományi Múzeum) végezte el. Az Apc, 5-6. lh fosszilis csontanyagában bölény, rénszarvas és vadló csontokat, az Apc, 9. lh. csontanyagában mamutcsontokat különített el.

A leletanyagok tisztítása, tipológiai és technológiai tanulmányozása, a földminták és a faszénminták természettudományos vizsgálata és feldolgozása még folyamatban van.

A feltárások munkatársai: Havasy Orsolya régész, dr. Dobos Anna főiskolai adjunktus, Tóth Magdolna, Bíró László, Somodi Zoltán, Hortobágyi Viktor, Pricz Tamara, Balogh Bodor Tekla és Farkas Gábor technikusok.

GUTAY MÓNIKA

10. Attala, Káposztás (KÖH 72507)

(Tolna megye) V, Ró, Kk

Attalán, a Vörösmarty utca D-i végében, a Dombóvár és térsége ivóvízminőség-javító program tárgyú projekt kivitelezése során egy szennyvízáttemelőt és új ivóvíz gerincvezetékét építették. Ezen a Kaposra lejtő domboldalon, a felszínen is sok őskori, római kori és középkori kerámiatöredéket figyeltünk meg. Ezért a nyomvonalnak ezt a felső részét, amely az Attaláipatak felé tart, lehumusztoltuk egy kanál szélességben, 70–80 cm mélységben. A nyelés után összesen 27, kora vaskori, római kori és késő középkori településekhez tartozó objektum foltja rajzolódott ki a szelvényünkben.

SZABÓ GÉZA

11. Ács, Leier 1.

(KÖH 55723)

(Komárom-Esztergom megye) H, Á

A tatai Kuny Domokos Múzeum 2014. március 17. és április 3. között Ács, 0431/8 hrsz.-ú területen megelőző régészeti feltárást végzett a Leier üzem telephelye melletti, 2013 decemberében lehumusztolt területen. A humusztolás során a felszínen vörös elszíneződések, fekete objektumfoltok bontakoztak ki, valamint közepes mennyiségű, a kora Árpád-korra keltezhető edénytöredéket gyűjthettünk.

A megelőző feltárás során csak a lehumusztolt területet tártuk fel, nem került megkutatásra a humusztalatti terület, ahol további régészeti objektumok előkerülésére lehet számítani.

A munkálatok során egy viszonylag kis méretű, vízmentes kiemelkedés tetején elhelyezkedő, honfoglalás/kora Árpád-kori település maradványait tártuk fel. A település eddig feltételezett központi részén két félig földbe mélyített lakóházat tártunk fel, betöltésében korhatározó kerámiaanyaggal. A lakóházakat szintén félig földbe mélyített külső kemencék és kemencebokrok vették körül (3 külső kemence és 3 kemencebokor). A településrészt körítőárok vette körül, amelynek egy részét sikerült feltárni, benne valószínűleg építőáldozatot tartalmazó ép edénnyel, kissé távolabb tojással.

A lelőhely jelentőségét az adja, hogy a megye Ny-i felén eddig nem került elő hasonló korú település, valamint a rövid egy helyben lakás következtében egy pillanatnyi településszerkezeti állapot megfigyelésére nyílt lehetőség.

A leletanyag a Kuny Domokos Múzeumba került.

LÁSZLÓ JÁNOS

12. Ároktő, Dongóhalom (KÖH 15867)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

A lelőhelyen a BORBAS (Borsod Plain Bronze Age Settlements) projekt keretében végeztünk geofizikai felmérést, 2014. szeptember 29. és október 3. között, 3 ha területen.

A magnetométeres felmérés kiterjedt a település magján kívül a felszínen jelenleg is látható árkon kívüli területre, ahol több bronzkori ház alaprajzát sikerült azonosítani. A település centrumában, az ismert számos bolygatás miatt ép házalapot nem sikerült detektálni. Bizonyítást nyert, hogy a település második építési fázisát (Füzesabony időszak) körülhatároló árkon kívül is települési területtel kell számolni. A külső települési egység feltehetően mindkét időszakban (Hatvan és Füzesabony) is lakott volt.

Munkatársak: Tobias Kienlin és a kölni egyetem hallgatói.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

13. Ároktő, Határ halom (Mezőcsát, Határ halom) (KÖH 80945)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) R, Sza

A lelőhelyen a Kunhalmok és földvárak rehabilitációja a BNPI Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területein projekt (KEOP-3.1.2./2F/09-11-2013-0041), 7. alprojekt keretében 0,8 ha geodéziai felmérését végeztük el 2014. október 1. és 3. között.

A Mezőcsát és Ároktő határán álló halom formája alapján rézkori temetkezési halom. Mezőcsáti része sokkal jobban lepusztult, ároktői része jobban őrzi eredeti formáját. Tőle É-ra található a mezőcsáti Hörsöngös halom, az egyik leghíresebb hazai kurgán, így jól beleillik a korszak lelőhelyszisztémájába. Körülötte a lucernásban szarmata kerámiát lehetett megfigyelni.

Munkatárs: Honti Szabolcs.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

14. Babócsa, Jadai-dűlő (KÖH 87297)

(Somogy megye) Ő, Á, Kö

Barcs kistérség társult településeinek ivóvízminőség javítása projekt előzetes régészeti dokumentációjának részét képező terepbejárást 2014. július 2–9 között végezték el az MNM NÖK munkatársai. Az érintett területen korábban szisztematikus és átfogó régészeti terepbejárással egybekötött kutatás nem folyt.

Babócsa határában, a településtől DK-re, a Babócsa–Komlós múút Ny-i oldalán, a múút és az erdőszél által bezárt háromszögben új régészeti lelőhelyet lokalizáltunk. Itt a még alacsony, jó megfigyelési körülményeket biztosító kukoricásban több mint 400 m hosszan, zömében Árpád-kori és középkori, kevés őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A lelőhely a felszíni leletek alapján közepes intenzitású volt.

A terepbejáráson részt vett: Spolár Erika múzeumi asszisztens.

TOKAI ZITA MÁRIA

15. Bakonya, Csucsai-dűlő (KÖH 20071)

(Baranya megye) Ró

A fémkeresősök által évtizedek óta rabolt római kori villagazdaságot 2012–2014 között terepbejárással, fém-detektoros kutatással és robotrepülő felméréssel (Aeroart-Légikép Kft.)